

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat d'Educació

Diversitat de Gènere i Infància Trans.
Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Autora del TFG: Sandra Cabrerizo Sánchez
Modalitat B: Creació d'un Material Educatiu

Nom i cognoms de la tutora: Laia Coma Quintana
Assignatura: Treball Final de Grau. Curs 2020-2021
Grau en Mestre d'Educació Primària
Data d'entrega 9 de juny, 2021

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Resum

El present treball final de grau té el títol de *Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària* i pertany a la modalitat B corresponent a la creació d'un material educatiu. El tema del projecte és el tractament de la diversitat de gènere, concretament els continguts relatius a la transsexualitat infantil. Amb el material educatiu es proposa treballar la diversitat de gènere i l'objectiu general del projecte és el de dissenyar i crear un material educatiu per tractar la diversitat de gènere a les aules de primària. Es justifica la necessitat de crear un material educatiu en la manca del tractament d'aquesta diversitat a educació primària. A causa d'aquesta falta de tractament, és necessari el desenvolupament de materials educatius que contemplin les diferents identitats sexuals i a més, que parteixi des d'un àmbit que assumeixi la necessitat d'impartir una educació sexual a les aules de primària com a base per a tractar aquesta diversitat de gènere. Així doncs, el material que s'ha desenvolupat ha estat un llibre il·lustrat amb la transsexualitat com a tema central i un material complementari extern al llibre. Al final del projecte, es presenta un mètode d'avaluació tant del material educatiu com dels continguts i objectius d'aprenentatge que treballa. Malgrat que no ha sigut possible experimentar el recurs dins una aula, finalment es fa una valoració crítica de la globalitat del projecte. En aquesta valoració, es posa de manifest la importància de crear materials que considerin noves maneres de representació o d'identitat de gènere i la seva important contribució per la comunitat educativa. Amb aquest tipus de materials educatius, es dóna visibilitat a aquella part de l'alumnat que no s'identifica com a cisgènere i que experimenta una transició, construcció o canvi d'identitat de gènere.

Paraules clau

diversitat, educació primària, gènere, identitat, transgènere

Resumen

El presente trabajo final de grado tiene el título de *Diversidad de Género e Infancia Trans. Diseño de un recurso para las etapas de primaria* y pertenece a la modalidad B correspondiente a la creación de un material educativo. El tema del proyecto es el tratamiento de la diversidad de género, concretamente los contenidos relativos a la transexualidad infantil. Con el material educativo se propone trabajar la diversidad de

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

género y el objetivo general del proyecto es el de diseñar y crear un material educativo para tratar la diversidad de género en las aulas de primaria. Se justifica la necesidad de crear un material educativo en la falta de tratamiento de esta diversidad en educación primaria. A causa de esta falta de tratamiento, es necesario el desarrollo de materiales educativos que contemplen las diferentes identidades sexuales además de partir desde un ámbito que asuma la necesidad de impartir una educación sexual en las aulas de primaria como base para tratar esta diversidad de género. Así pues, el material que se ha desarrollado ha sido un libro ilustrado con la transexualidad como tema central y un material complementario externo al libro. Al final del proyecto, se presenta un método de evaluación tanto del material educativo como de los contenidos y objetivos de aprendizaje que trabaja. A pesar de que no ha sido posible experimentar el recurso dentro de un aula, finalmente se hace una valoración crítica de la globalidad del proyecto. En esta valoración, se pone de manifiesto la importancia de crear materiales que consideren nuevas maneras de representación o identidad de género y su importante contribución para la comunidad educativa. Con este tipo de materiales educativos, se da visibilidad a aquella parte del alumnado que no se identifica como cisgénero y que experimenta una transición, construcción o cambio de identidad de género.

Palabras clave

diversidad, educación primaria, género, identidad, transgénero

Abstract

This Degree Final Project has entitled *Gender Diversity and Trans Childhood. Design of a resource for elementary education* and belongs to the modality B corresponding to the creation of an educational material. The theme of the project is the treatment of gender diversity, specifically the contents related to child transsexuality. With the educational material it is proposed to work on gender diversity and the general objective of the project is to design and create an educational material to deal with gender diversity in elementary education classrooms. The need to create an educational material is justified by the lack of treatment of this diversity in elementary education. Because of this lack of treatment, it is necessary to develop educational materials that contemplate the different sexual identities as well as starting from an ambit that assumes the need to provide sex education

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

in elementary classrooms as a basis for dealing with this gender diversity. So, the material that has been developed has been an illustrated book with transsexuality as a central theme and a complementary and external material for the book. At the end of the project, an evaluation method is presented for the educational material and for the contents and learning objectives. In spite of has not been possible to experiment the education material in a classroom, there's a final and critical evaluation of the project as a whole is made. In this evaluation, the importance of creating materials that consider new ways of gender representation or identity and the important contribution to the educational community. With this type of educational materials, is possibly make visible that part of the students that does not identify itself as cisgender or is experimenting a transition, construction or change of gender identity.

Keywords

diversity, elementary education, gender, identity, transgender

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Índex

1. Introducció	6
2. Objectius	7
3. Justificació i anàlisi diagnòstica de la necessitat de la creació del recurs	9
4. Antecedents teòrics o pràctics de referència	11
4.1. La coeducació com a estratègia i el binarisme a les aules de primària	11
4.2. El transgènere i la diversitat sexual	12
4.3. La disfòria de gènere, la patologització del trastorn. Drets de les persones trans.	13
4.4. Formació del professorat i la perspectiva de gènere	14
5. Proposta i disseny del material educatiu	15
5.1. Públic al qual es dirigeix la proposta	16
5.2. Continguts d'aprenentatge per desenvolupar segons el Currículum de Primària	16
5.3. Objectius d'aprenentatge que es poden assolir amb l'ús del material educatiu	17
5.4. Continguts i paraules clau sobre la transsexualitat en el text literari	18
5.5. Capacitats a desenvolupar i bases pedagògiques del material	20
5.6. Característiques específiques del material	22
6. Supervisió i avaluació de la proposta	24
7. Conclusions	25
Referències Bibliogràfiques	29
Índex de taules	31
Índex d'Annexos	44

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

1. Introducció

El treball que es presenta a continuació correspon al Treball Final de Grau dels estudis universitaris de Mestre en Educació Primària de la Universitat de Barcelona amb el títol de *Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària*. La modalitat a la qual s'acull el present treball és a la modalitat B corresponent a la creació d'un material educatiu. La modalitat escollida té la seva justificació en la manca de recursos o suports educatius de la temàtica del present TFG. El tema escollit del present treball final pertany a l'àmbit d'atenció a la diversitat i el seu tema central és la diversitat de gènere i la identitat de gènere en la infància transgènere. L'objectiu principal que es desenvoluparà en aquest treball és la de dissenyar i crear un llibre il·lustrat per tractar la diversitat de gènere a les aules de primària. El que es pretén amb aquest objectiu es duu a terme la creació d'un recurs per a poder utilitzar-lo a l'aula i oferir una eina a famílies i professorat per a desenvolupar una consciència inclusiva, dins i fora de l'aula, cap als nens i nenes que no se senten en pertinença amb el seu sexe biològic. A més a més, es vol desenvolupar un llibre il·lustrat que transmeti actituds de respecte i inclusió cap a la diversitat alhora que es dona a conèixer les necessitats i drets de les persones en transició a les etapes de primària. La finalitat és que mitjançant el disseny i creació d'aquest llibre il·lustrat, sigui possible donar suport i acompanyament als i les alumnes en situació de transició mitjançant les il·lustracions i el relat oral de la narració del llibre. D'aquesta manera, es té la intenció de poder fer-ho servir per parlar d'aquest tema en l'aula i promoure el respecte cap a aquests nens i nenes. A més, de percebre la diversitat amb normalitat i que l'aula esdevingui un espai de confiança, respecte, on parlar d'opinions, sentiments, emocions i pensaments amb total llibertat i tenint cura dels altres.

Aquest tema ha esdevingut d'interès en els últims anys per part de la comunitat educativa. En els darrers anys han tingut lloc una notable importància de l'obtenció de recursos, guies i orientacions per part del professorat amb l'objectiu d'aconseguir una intervenció positiva en situacions com les que s'exposaran en aquest treball en apartats posteriors. Per tant, es fa evident la necessitat d'analitzar el tractament de la diversitat de gènere en el currículum d'educació primària per tal de crear un llibre que sigui adequat i manipulable pels nens i nenes d'aquesta etapa educativa.

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Les motivacions intrínseques cap al desenvolupament d'aquest projecte és la necessitat de desenvolupar un recurs d'acompanyament a l'hora de tractar aquestes situacions que pugui ser efectiu i d'ajut per a docents, famílies, centre i per tota la comunitat educativa. Així doncs, el present treball estarà estructurat en set apartats que es presenten a continuació. En el primer apartat, dedicat a la introducció es presenta la temàtica del recurs a desenvolupar per a aquest TFG, la finalitat del mateix i les motivacions personals i professionals que fan possible el desenvolupament del projecte. En el segon apartat es presenten els objectius generals i específics amb la seva justificació corresponent que es relacionen amb cadascuna de les motivacions les quals fonamenten el recurs a dissenyar. Seguidament, el tercer apartat es presenta una justificació i anàlisi de la necessitat la qual justifica la creació i el disseny del recurs educatiu. A continuació, té lloc el quart apartat on es presenten els antecedents teòrics i pràctics amb les principals bases sobre la temàtica del TFG. Seguidament, al cinquè apartat es presenta el disseny de la proposta del material educatiu pel que fa a materials, estructura, edat o etapa educativa, continguts a treballar, bases pedagògiques i creació del recurs basat en els objectius plantejats anteriorment i la seva justificació. En el sisè apartat es presentarà la supervisió i l'avaluació de la proposta respecte a l'efectivitat del material. Per últim, en el setè apartat es proposaran unes conclusions personals on es justificarà els assoliments dels objectius del present treball, la valoració final del recurs educatiu i el material creat i la reflexió crítica sobre l'experiència de realitzar el TFG.

2. Objectius

Una vegada ha estat plantejada la introducció al present Treball Final de Grau, es plantejaran l'objectiu general i els objectius específics. Per començar, l'objectiu general del projecte a desenvolupar es concreta en dissenyar i crear un material educatiu per tractar la diversitat de gènere a les aules de primària. A continuació es presenten els objectius específics necessaris per a assolir l'objectiu general del present treball i la seva justificació i argumentació en cadascun d'ells. Cada objectiu específic té origen en una de les fases o accions necessàries per assolir l'objectiu general del TFG i la justificació d'aquests objectius segons a la fase a la que pertanyen és la següent. Respecte a la fase 1

de recerca i conceptualització del recurs es farà una recerca d'informació sobre els antecedents teòrics per tal de conceptualitzar el recurs. A partir de la recerca es farà un diagnòstic de la necessitat de tractar el tema amb l'alumnat de les etapes de primària per tal de analitzar el tractament que es fa en aquestes etapes sobre la diversitat de gènere. A la fase 2 de creació i disseny del recurs educatiu es farà el disseny del recurs per tal de crear un material que eviti l'etiquetatge de la diversitat de gènere i així fer l'acompanyament en la transició d'aquesta part de l'alumnat fomentant actituds positives i de respecte. D'aquesta manera, esdevindrà una eina pel professorat per tractar la diversitat de gènere a les etapes de primària. A la fase 3 de desenvolupament i guia d'orientació i utilització del recurs es farà una cerca sobre la narració oral com a recurs per tal de crear un llibre il·lustrat amb material complementari i poder concretar la funcionalitat d'aquest material i el contingut d'aprenentatge del llibre en una guia externa al document. A més a més, es farà un storyboard per tal de planificar i estructurar la narració. A la fase 4 de creació i avaluació del material o recurs educatiu es farà la creació del material educatiu i la seva posterior avaluació respecte a objectius d'aprenentatge, manipulació del material i efectivitat del recurs i del material complementari a les etapes de primària. Un cop justificades i argumentades les fases o accions dels objectius, es presenten els objectius específics pertanyents a les fases mencionades anteriorment i que són els següents:

1. Objectius específics de la recerca i conceptualització del recurs

- 1.1. Cercar informació sobre la temàtica i referents teòrics sobre la diversitat i identitat de gènere
- 1.2. Realitzar un diagnòstic de la necessitat per tal d'identificar la necessitat de tractar la diversitat de gènere a les diferents etapes d'educació primària
- 1.3. Fer servir la recerca per tal d'analitzar el tractament de la diversitat de gènere en el currículum d'educació primària i així tenir la base de desenvolupament del material necessari per a la creació del recurs.

2. Objectius específics de la creació i disseny del recurs educatiu

- 2.1. Dissenyar un material que permeti conèixer la diversitat de gènere als nens i nenes de primària

- 2.2. Crear un recurs educatiu que permeti donar suport al professorat que es trobi amb alumnes en situació de transició
 - 2.3. Desenvolupar un material que potenciï una actitud positiva i de respecte cap a la diversitat i la inclusió a les etapes de primària
 - 2.4. Utilitzar el material com a eina per evitar l'etiquetatge de les persones en transició
 - 2.5. Fer servir el material com un suport d'acompanyament pels alumnes que són en situació de transició
 - 2.6. Destinar el material com a instrument per donar a conèixer les necessitats i drets de les persones en transició.
3. Objectius específics de desenvolupament i guia d'orientació i utilització del recurs
 - 3.1. Cercar informació sobre la narració oral i el llibre com a recurs a l'aula
 - 3.2. Dissenyar i crear un material de suport annexat i complementari del llibre il·lustrat
 - 3.3. Especificar la funcionalitat del material de suport del llibre il·lustrat en una guia externa d'orientació i ús
 - 3.4. Idear el contingut i la planificació de l'estructura del llibre
 - 3.5. Realitzar un esbós del llibre (storyboard)
 4. Objectius específics de la creació i avaluació del material o recurs educatiu
 - 4.1. Crear un material educatiu que assoleixi els objectius d'aprenentatge del recurs
 - 4.2. Crear un material que sigui manipulable i adaptat a les edats dels nens/es
 - 4.3. Testar l'efectivitat del material educatiu o recurs i el seu material de suport en aules de diverses etapes de primària

3. Justificació i anàlisi diagnòstic de la necessitat de la creació del recurs

La justificació de la creació del recurs educatiu d'un llibre il·lustrat, respecte al tema central del TFG, té origen en una necessitat concreta la qual es pot situar en la manca del tractament de la diversitat de gènere a les etapes de primària. L'Escola, malgrat ser un dels millors espais i principal focus per a transformar les categories de gènere, es pot dir

que en lloc de transformar-les les perpetua. Aquestes categories es perpetuen amb la conservació dels rols de gènere en nens i nenes mantenint un binarisme sexual. Aquest fet es pot observar a llibres, actituds per part del professorat, eleccions d'activitats dins i fora de l'aula dels nens i nenes segons els seus gustos i pensaments basats en el seu gènere culturalment construït i en la minoria d'alts càrrecs ocupats per dones en els equips directius dels centres. Aquesta perpetuació de les categories i els rols que es mostren als centres, evidencia una clara situació de manca d'educació en equitat i d'igualtat d'oportunitats respecte a les categories i la diferenciació de gènere i per tant l'atenció a les desigualtats que experimenten els qui no es posicionen en les categories binàries de gènere. Per totes aquestes raons, és necessari el desenvolupament de materials educatius que contemplin les diferents identitats sexuals i a més, que parteixi des d'un àmbit que assumeixi la necessitat d'impartir una educació sexual a les aules de primària com a base per a tractar aquesta diversitat de gènere. D'aquesta manera, entendre la diversitat de cossos, la diversitat sexual i la diversitat de gènere des d'una perspectiva global i educant en la sexualitat es podrà donar visibilitat a aquella part de l'alumnat que no s'identifiqui com a cisgènere i que experimenti una transició, construcció o canvi d'identitat de gènere. L'escola és un reflex de la societat i per tant, la societat reflecteix el que les persones han après a l'escola i a casa. Per la qual cosa, no es pot obviar el fet o la manera amb la qual la societat entén o tracta la patologització i diagnòstic de la transsexualitat. Tot i que el diagnòstic per part de professionals és crucial per les persones transgènere per tal de poder fer la reassignació, tractament o el canvi legal de gènere, no es pot ometre les conseqüències d'aquest tractament social cap al qual s'anomena un trastorn psicològic. Això es considera d'aquesta manera en diversos països com ara Espanya, Finlàndia, Colòmbia i entre d'altres. En canvi uns altres han desfet aquesta concepció i ha deixat de ser un trastorn, com per exemple a Dinamarca.

No es podrà educar a les escoles i a les aules en la diversitat dels gèneres sense transformar aquest concepte de transsexualitat dins la societat i que aquesta societat doni suport dins el món social perquè una persona reclami el seu gènere i sigui respectada i compresa per afirmar que les persones tenen representacions diverses i diferents. No tothom encaixa en una categoria de manera senzilla. S'han d'obrir les categories perquè les persones no se sentin empresonades a la seva identitat. La millor opció per a respondre a aquesta necessitat i atendre a la diversitat de gènere és la d'escoltar amb més comprensió la

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

manera en què les persones descriuen qui són o de quina manera són. El gènere es considera una construcció cultural i la cultura és inseparable de l'educació formal en el qual els nens i nenes aprenen i es desenvolupen. És quan llavors entenem una educació en igualtat i equitat. Però, per tenir realment una educació de qualitat s'han de dur a terme petites accions que permetin als nens i nens esdevenir individus que formen part d'una societat i que cohabitin el món dins d'una societat diversa, respectuosa i lliure. Educar amb aquestes petites accions establint relacions en igualtat, llibertat i respecte per cohabitar el món, les formes de ser i identificar-se per expressar-se en el món i així poder viure i tenir una vida plena. Per això i per tot l'anteriorment mencionat, es proposa el disseny i la creació d'un llibre il·lustrat amb la transsexualitat com tema central de la narració i per tant és al que es referirà al llarg de tot el desenvolupament del present document.

4. Antecedents teòrics o pràctics de referència

A continuació s'exposaran el seguit d'idees, referents, teories, bases i orientacions de diversos autors i antecedents que han tractat o donat suport a la concepció de la transsexualitat i que pertanyen a diferents àrees o àmbits. Aquests antecedents teòrics donen forma i construeixen la base que ha esdevingut un seguit de creences que cada cop són més sostingudes a la societat i que són d'important rellevància per a l'educació formal a les nostres aules.

4.1. La coeducació com a estratègia i el binarisme a les aules de primària

A les aules de primària es busca per part del professorat la transversalització de continguts com ara la salut, el medi ambient, convivència, la no-violència, la sexualitat, el gènere, entre d'altres. Així, la transversalitat esdevé un element d'importància per a l'elaboració del currículum i en les noves propostes de reforma educativa. D'aquesta manera, la transversalitat en l'Educació Primària es contempla atenent en totes les àrees a la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita, la comunicació audiovisual, les tecnologies de la informació i la comunicació, el foment de la creativitat i de l'esperit científic,

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

l'educació per a la salut, inclosa l'afectiu-sexual reforçant a més l'orientació amb perspectiva de gènere (Vázquez Ramil, & Porto Ucha, 2020).

Però, parlar de la transversalització de la perspectiva de gènere, implica adoptar una postura política, crítica i científica, front l'opressió, la desigualtat i el sotmetiment de la infravaloració d'un gènere front l'altre. Si tenim això en compte, la situació es complica quan passem a parlar d'atenció i diversitat de gènere. Tal com exposen Calvo et. al. (2016) simplement pel fet d'haver nascut en una de les categories binàries, tots dos gèneres pateixen desigualtats de gènere. Però les desigualtats vinculades al gènere no acaben aquí; si els qui es posicionen en una d'aquestes dues categories experimenten injustícies, els qui no encaixen en una d'elles les sofreixen encara més, ja que la nostra societat occidental neoliberal se sustenta en l'heteronormativitat, caracteritzada pel binarisme sexual i per l'establiment de relacions sentimentals monògames, estables i tendents a la reproducció i a la formació de famílies. Així doncs, es tracta només de la concreció de les àrees intervingudes per aquesta transversalització de gènere que, d'altra banda ens ocupa una gran discussió simplement pel fet que es tracta de formar i de l'educació a persones. Però, què és ser una persona?

Una persona és un ésser amb un cert estatut moral, o un portador de drets. Una persona és un ésser que té un sentit de si, té noció del futur i del passat, pot tenir valors, fer eleccions; en resum, adoptar plans de vida (Taylor, 1985). Tenint en compte a la definició de què és ser una persona, a què ens referim quan parlem de persones trans.?

4.2. El transgènere i la diversitat sexual

Una persona transsexual o el transgènere són aquelles persones que s'identifiquen amb l'altre gènere o bé viuen com a l'altre gènere (Butler, 2006). Les persones trans són considerades un col·lectiu objectiu de discriminació, violència i en risc d'exclusió social. Aquesta és la raó per la qual associacions com ara la de Chrysallis busquen oferir suport i acompanyament entre iguals, a famílies, escoles i professionals recolzant-se en un marc legal ampli i fortament consolidat amb la participació de tota l'associació que està formada per les mateixes famílies que la van fundar. Malgrat això, per part de l'associació Chrysallis s'afirma el següent:

“Ni la legislació existent ni les administracions, contemplaven la nostra realitat, la resposta que rebíem per part dels professionals no ens satisfia (en

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

nombrosíssimes ocasions, el seu desconeixement era la causa del sofriment dels nostres nens i nenes) i no existien col·lectius similars que estiguessin treballant en això. No estàvem disposades al fet que visquessin una infància i joventut sense que la seva identitat sexual fos reconeguda.” (2013, <https://chrysallis.org.es>)

És essencial tenir en compte que un dels principals àmbits d'exclusió que patirà un nen o nena transsexual és dins l'àmbit familiar. Per tant, i tal com es pot veure al fotoreportatge documental de Gabo Caruso “CORA(JE)” (2021), el suport i el bon acompanyament familiar és molt important per a la transició de l'infant. I és que el reconeixement per part de la família de la identitat sexual dels nens i nenes trans és essencial pel seu correcte desenvolupament. Malgrat això, sovint és quan es comença a observar certa oposició a aquesta nova identitat per part de la societat o inclús la patologització i diagnòstic d'un trastorn dins i fora el nucli familiar.

4.3. La disfòria de gènere, la patologització del trastorn. Drets de les persones trans.

A causa d'aquesta forta oposició i resistència a canviar la mirada cap als diagnòstics per part dels professionals, vol dir rebre tractament d'un trastorn psicològic. I és que, rebre el diagnòstic de Gender Identity Disorder (GID) o trastorn d'identitat de gènere és ser considerat malalt, descompost, anormal, i sofrir una certa estigmatització a conseqüència del diagnòstic. Segons el DSM-V (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*) el terme amb el qual es denomina el trastorn d'identitat de gènere és el de “disfòria de gènere”, i sorprenentment el classifica dins la categoria de les parafilies com ara el travestisme, el voyeurisme, la pedofília, entre d'altres. És per aquesta raó que avui dia i des de fa molts anys s'està lluitant perquè la diagnosi sigui eliminada i que la transsexualitat no sigui considerada un trastorn. Però, d'una banda el diagnòstic continua valorant-se perquè proporciona una forma econòmica de transsicionar, fer la reassignació, tractament o el canvi legal de gènere. Per una altra banda, es continua patologitzant i el diagnòstic continua considerant com un trastorn patològic el que hauria de concebre's com una entre les moltes possibilitats humanes de determinar el propi gènere o la manera en què les persones descriuen qui són o de quina manera són.

Espanya és un dels països que, tot i trobar-se en situacions complicades respecte a la política o l'economia, el 2010 va destinar un total 75.810 euros a diferents associacions sense ànim de lucre com ara a “The International Lesbian, Gai, Bisexual, Transgender

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

and Queer Youth and Student Organization” per la Resolució del 26 de juliol de 2010 de la Secretaria d'Estat d'Afers Exteriors, per la qual es publiquen les ajudes i subvencions concedides per a activitats de divulgació, promoció i defensa dels drets humans. A més a més, el 2020 es va fer una reforma de la llei 3/2007 del 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones per a rectificar la norma que prohibia a les persones menors d'edat sol·licitar la rectificació de la menció registral del sexe. És a dir, es va declarar inconstitucional l'article 1.1 de la citada llei, en la mesura que inclou en l'àmbit subjectiu de la prohibició a les persones menors d'edat amb "suficient maduresa" i que es trobin en una "situació estable de transsexualitat".

D'aquesta manera, el Tribunal Constitucional considera que deixar fora de l'àmbit subjectiu de tal dret a les persones menors d'edat, suposa que a aquestes se'ls priva de l'eficàcia del principi constitucional del lliure desenvolupament de la personalitat pel que fa a decidir sobre la pròpia identitat. Per aquest motiu, la implicació del país a fer canvis tant en les normatives, en les maneres de fer i l'organització social, cultural, política i en l'administració esdevé un camí cap als drets i a fer canvis i reformes en la societat en la qual tenen lloc. Es podria dir que és un camí cap als drets per a les persones trans, en què es desprèn el que es coneix com a cultura, la intenció de la qual només accepta el sexe binari “home-dona” i l'heterosexualitat com a única opció “sana”, rebutjant i condemnant la diversitat.

4.4. Formació del professorat i la perspectiva de gènere

Tenint en comte l'apartat anterior, desprendre's del que es coneix com una cultura basada en les formes binàries de representació de les persones, la desigualtat, la discriminació, la doble moral i la violència podrien deixar d'estar normalitzades, legitimades i reforçades en un futur a través de l'educació i fomentant la coeducació per part del professorat amb perspectiva de gènere.

La igualtat ha estat un objectiu prioritari de la política internacional reconegut a partir d'una sèrie d'iniciatives liderades per Nacions Unides i impulsades pels moviments feministes que van ajudar a establir un nou ordre de gènere a escala mundial, nacional i

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

regional,¹ amb l'objectiu de suprimir qualsevol classe de manifestació sexista. Aquest tipus de polítiques van anar canviant fins a acabar fent èmfasi en la discriminació en les desigualtats de gènere i perspectiva de gènere. Aquesta perspectiva de gènere va sorgir com una nova estratègia per a lluitar contra aquestes desigualtats i avançar cap a la igualtat i l'eliminació dels estereotips i rols de gènere. Aquestes polítiques i iniciatives dels estudis de gènere, han cobrat importància i s'han convertit en centre d'interès de moltes universitats i instituts de recerca a més de constituir un mitjà per a integrar la perspectiva de gènere en la docència universitària de futurs docents. Alhora que desenvolupa una eina per a qüestionar i reconstruir significats, sovint ocults, o plantejats com superats en relació el gènere (Miralles-Cardona et. al. 2020). Amb estudis com el de Miralles-Cardona (2020) o el de Gabaldón (2020) es pot observar la importància de formar al professorat en els seus estudis inicials o amb les formacions permanents des d'una perspectiva de gènere per fomentar la coeducació a les aules quan esdevinguin mestres. Es tracta de donar suport a aquella part de l'alumnat o atendre a la diversitat de gènere des d'aquest enfocament on s'orienta i dona suport a la transició des d'un punt de vista més social (canvi de nom, vestimenta, etc.) fent l'acompanyament als nens i nenes en el seu desenvolupament, autodescobriment i exploració de la seva identitat de gènere des que la convicció que si se'ls ajuda a desenvolupar eines que els hi permetin integrar una identitat de gènere positiva, tant si continuen rebutjant el seu gènere que se'ls ha assignat en néixer, com si amb el pas del temps acaben per acceptar-lo.

5. Proposta i disseny del material educatiu

Tal com s'ha mencionat en apartats anteriors, el material o recurs educatiu que es proposa per aquest TFG consisteix en un llibre il·lustrat amb la transsexualitat i la diversitat de gènere com a tema central. L'objectiu d'aquest material educatiu és el de tractar la diversitat de gènere a les aules de primària, especialment el d'un col·lectiu concret, el dels nens i nenes en transició de gènere. A continuació es presentaran les característiques específiques del llibre pel que fa al públic al qual es destina, continguts d'aprenentatge

¹ 18 de diciembre de 1979. Asamblea General de las Naciones Unidas. *Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer*. Artículo 3.

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

que es volen desenvolupar i assolir amb el material, les capacitats que es desenvoluparan i les bases pedagògiques del material, característiques del format, la justificació de les il·lustracions del llibre i la presentació del material complementari del llibre i la seva funcionalitat.

5.1. Públic al qual es dirigeix la proposta

L'edat d'aplicació del llibre seria per a vuit anys endavant. Això és perquè el llibre, a més de comptar amb il·lustracions, comptarà amb una petita narració que els nens i nenes podrien llegir de manera col·lectiva o autònoma. És a dir, és necessari tenir desenvolupada una bona competència lectora, adient a l'edat cronològica de l'edat a la qual va destinat el llibre. Malgrat això, a cicle inicial es podria fer servir de manera que el docent faci una narració oral del relat. Així doncs, tot i estar pensat per una edat de vuit anys, es pot aplicar a qualsevol de les etapes educatives d'educació primària, des de cicle inicial fins a cicle superior. Això, dependrà de l'ús que se li doni al llibre, com l'ús que es faci del material complementari (veure la guia d'orientació i ús del material), com dels objectius d'aprenentatge i les adaptacions que calguin.

5.2. Continguts d'aprenentatge per desenvolupar segons el Currículum de Primària

Els continguts d'aprenentatge que es volen desenvolupar amb el material educatiu són els que pertanyen a la dimensió d'Aprender a conviure de l'àmbit d'Educació en valors del Currículum de Primària, document elaborat pel Departament d'Educació. Aquests continguts que es presentaran a continuació s'han extret doncs del Currículum de Primària i tenen l'objectiu i justificació en la identificació, valoració i respecte per la diferència.

En primer lloc, els continguts a treballar amb la narració oral o lectura del llibre seria la identificació de les emocions i els sentiments dels altres i l'empatia. A més de la gestió de normes i límits a l'hora de comentar el que es llegeix i l'adquisició d'habilitats socials com ara l'agraïment, la disculpa, l'elogi, l'assertivitat, etc., així com actituds de cooperació, solidaritat i altruisme. També, és important que es desenvolupi el sentiment de pertinença al grup com la valoració de l'amistat, estimació, confiança, lleialtat i manteniment del compromís. A més a més, treballar estratègies de mediació i gestió positiva de conflictes, donant lloc a estones de diàleg fomentant actituds pacífiques, de

sensibilitat, respecte i tolerància envers els altres i la seva diversitat. Treballant aquestes estratègies, es podrà desenvolupar el reconeixement de les diferències (per raó de naixement, raça, sexe, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social) com un element enriquidor de les relacions interpersonals. Així, d'una banda es podrà potenciar el respecte pels drets i deures (tant dels infants com dels adults) de les persones trans i treballar actituds que contribueixin al benestar emocional del grup per treballar i aplicar en els diferents àmbits propers dels alumnes: convivència en l'àmbit familiar, aula, grup d'amics, etc. Quan es fa ús d'aquestes actituds en els diferents àmbits de l'entorn, es fa una pressa de consciència i assumpció de responsabilitats i compromisos. A més de fomentar una participació democràtica en el funcionament de l'aula, l'escola, la família, la comunitat i la societat.

5.3. Objectius d'aprenentatge que es poden assolir amb l'ús del material educatiu

Els objectius d'aprenentatge que es poden assolir amb l'ús del llibre pertanyen a diversos eixos del currículum de primària. A més de posar les bases de la lectura i l'expressió escrita, també vol comunicar la importància de valorar la diferència. Fer servir el llibre permet assolir els continguts d'aprenentatge següents.

En primer lloc, el llibre ofereix la possibilitat d'introduir al nen o nena una realitat social de la comunitat o de la societat que potser desconeixia. A més, serveix per posar en contacte als alumnes amb la llengua i amb l'adquisició de nous conceptes i vocabulari: paraules, expressions, adjectius i elements simbòlics, etc. D'aquesta manera, contribueix al desenvolupament verbal, mental i social i van desenvolupant la competència narrativa mentre que s'atenen a l'edat del nen o nena que fa servir el llibre relacionant el contingut i la temàtica específica d'aquest.

En segon lloc, el llibre pot ser una potencial eina per a donar suport o orientar al nen i nena a vèncer les dificultats, pors o prejudicis pròpies de l'edat o l'entorn, d'una problemàtica específica, com ara les persones trans. D'aquesta manera, proporciona les bases del pensament simbòlic, amb metàfores o històries senzilles i entenedores, per crear un vincle afectiu entre el qual el nen/a escolta o llegeix i se sent identificat o elabora relacions amb el que coneix o ha viscut. És a dir, permet establir relacions entre el que explica aquella història i les seves vivències o experiències.

En tercer i últim lloc, fer servir el llibre com a medi per a assolir els aprenentatges és important per a donar les bases de la lectoescriptura i es pot fer de manera implícita o explícita. Si es fa de manera implícita, es dóna l'oportunitat de fer reflexions i desenvolupar el pensament crític. A més, també estimula la seva imaginació i dóna lloc a compartir emocions amb el grup i permet comunicar missatges i significats de manera interactiva i per comunicar missatges i significats complexos d'importància social. Si es fa de manera explícita, també és de molta utilitat per a tractar continguts d'aprenentatges de caràcter instrumental, com ara llibres sobre la natura o de temàtica científica.

En l'elaboració del material educatiu que s'explica en el present document, s'ha decidit treballar el concepte de la transsexualitat de manera implícita i metafòrica (veure l'apartat continguts i paraules clau sobre la transsexualitat en el text literari). Ja que és un tema de molta rellevància social i una realitat que s'ha de començar a tractar dins les aules. A més de ser un tema complex de tractar dins una aula, a causa dels prejudicis i idees preconcebudes en la globalitat social.

5.4. Continguts i paraules clau sobre la transsexualitat en el text literari

- Etapes de la transsexualitat

La Rosa Almirall et. al. (2016), creadora de Trànsit, distingeix i classifica la transició de gènere en tres etapes diferenciades. Aquestes tres etapes han estat la base d'orientació per a elaborar el guió del llibre. Trànsit és un servei d'atenció primària que treballa amb un equip multidisciplinari (llevadora, treballadora social, ginecòloga, metge de família, psicòlegs, etc.), per a proporcionar informació, assessorament i acompanyament a les persones trans i el seu entorn familiar durant el seu procés de transició. Segons la Rosa Almirall les tres etapes són les següents:

- Etapa 1: Autenticació. Procés d'autenticar qui és.

Entre 1 i 3 anys les persones poden saber identificar qui són respecte el gènere. És a dir, comencen a tenir la capacitat d'autoexpressar-se. La Rosa Almirall distingeix dos camins possibles en aquesta etapa:

-Camí 1. Persona amb bona autoestima i entorn favorable. Amb suport emocional positiu dins la família.

-Camí 2. Persona amb poca autoestima i poca capacitat d'expressió degut a la falta d'estimulació i suport del seu entorn. Que desenvolupa una necessitat d'agradar als altres.

- Etapa 2: Autoacceptació

Aquesta etapa de la transició de gènere és complexa i necessitarà molt de suport per algunes persones. Aquest suport és necessari per no rebutjar o oprimir el que senten. En aquesta etapa, es fan exercicis per a identificar o evitar una *transfòbia interioritzada*. És a dir, que perpetuaran els rols de gènere del sexe biològic per tal de reprimir la seva identitat de gènere.

- Etapa 3: Visibilització social. Donar visibilitat a la nova identitat en l'entorn

Aquesta etapa té una complexitat pel fet de ser una de les etapes amb un component social de confirmació de la identitat de gènere. Es comencen a obrir dins l'entorn social i és un procés lent i progressiu. Dins aquesta etapa hi ha un component d'implicació emocional. Normalment quan aquesta implicació és mínima, no hi ha problemes d'acceptació. Els conflictes venen dins el si familiar on la implicació emocional és molt més elevada. Es tracta d'un procés de *transició secundària* on els pares, mares i familiars de la persona en transició necessiten suport. És quan Trànsit posa en contacte a les famílies que es troben a la mateixa situació i creen una xarxa de contacte i ajut.

- Paraules clau del llibre il·lustrat i el contingut

Buscar, camí, canvi, identificar, recerca, reflex, trajecte, transitòria, viatge, viatger.

- Guió i storyboard

Com s'ha mencionat anteriorment el guió del llibre esta basat en les 3 etapes diferenciades per la Rosa Almirall et. al (2016). El guió del llibre invita a cada nen i nena a buscar un reflex perdut en diferents indrets i escenaris naturals. En aquest viatge de recerca s'aniran

presentant animals diversos que ajudaran al llarg del viatge i en la cerca del reflex. Així doncs, el guió del llibre il·lustrat està també dividit en 3 etapes (autoidentificació, autoacceptació i visibilització social). Tant l'storyboard com el guió es troben annexats al TFG als [annexos 1 i 2](#) respectivament. A l'storyboard es pot veure el nombre de pàgines del llibre, el text literari i il·lustració per pàgina, el material complementari per etapa de la transició de gènere i la seva justificació. Al guió, es pot veure la història del llibre, escrita i en ordre, amb les etapes mencionades anteriorment.

5.5. Capacitats a desenvolupar i bases pedagògiques del material

La principal capacitat a desenvolupar a partir de l'ús del material és la d'identificar, conèixer, valorar i respectar altres realitats i la diferència dels individus com un enriquiment social i cultural. Això es farà mitjançant materials audiovisuals i activitats complementàries mitjançant el llibre i el material i es podrà assolir mitjançant diferents bases pedagògiques.

1. Estat inicial de l'alumnat i coneixements previs

L'aspecte central de la concepció de l'aprenentatge des d'un constructivisme cognitivista és l'activitat que realitza la persona que aprèn. És a dir, l'aprenentatge s'entén com un procés en el qual la persona adquireix coneixements a partir de les relacions que estableix entre els significats o idees de què disposa i els nous continguts que es troben a la seva participació activa en diferents contextos (Ausubel, 1963; Wells, 1999, 2002). És a partir del que es coneix que es pot percebre l'entorn, interpretar-lo i actuar en ell. D'aquí la importància de comptar amb les idees i concepcions dels alumnes, ja que arriben a l'aula amb un bagatge d'experiències i coneixements adquirits a conseqüència de la participació activa al món que els envolta i també a l'escola (Prados, 2009). Això és causa de les experiències que són influenciades pel grau de desenvolupament cognitiu o les estructures cognitives amb les que el nen o nena disposa per a operar sobre el món i per les nocions o creences culturals en les quals aquestes prenen sentit.

Totes les característiques que es comenten justifiquen el fet que, com a mestres, ens trobem que les concepcions de l'alumnat no són senzilles de modificar, sinó que més aviat són resistents al canvi i duradores en el temps (Prados, M. et. al. 2016). Per això és

important saber què coneixen sobre el tema i partir del que ja saben per a construir els nous aprenentatges.

2. La conversa exploratòria i el treball cooperatiu

Tal com exposen Jiménez A, Morgado, B et. al. (2016), a partir del que sabem que els alumnes ja coneixen sobre una temàtica, es poden fer servir diverses formes de conversa entre membres del grup en una situació d'aprenentatge cooperatiu. Els alumnes aprenen de manera col·lectiva amb determinades formes d'utilitzar el llenguatge. Una d'aquestes formes seria la conversa exploratòria, aquest tipus de conversa utilitza el llenguatge per parlar d'una forma crítica però constructiva. Així doncs, després de la lectura o narració oral del llibre, es pot donar lloc a fer explícites les idees de tot el grup perquè siguin compartides i avaluades conjuntament. La conversa exploratòria combinada amb un treball cooperatiu efectiu, inclou sovint propostes i suggeriments que s'ofereixen a la consideració conjunta, així com arguments, raonaments, justificacions i reflexions sobre el tema que es tracta.

3. Autoestima, autoconcepte i desenvolupament socioemocional

Un dels aspectes fonamentals en el desenvolupament emocional és la imatge i la valoració que nens i nenes van construint sobre si mateixos. L'autoconcepte es refereix a les característiques, competències i qualitats que cada persona s'atribueix a si mateixa. Malgrat això, l'autoestima és un aspecte més valoratiu, probablement més subjectiu que l'autoconcepte: és l'avaluació que fa cadascun sobre les seves pròpies característiques. L'autoestima té un clar tret socioemocional. Això es troba estretament relacionat amb les relacions que tenen els nens i nenes amb els seus iguals en entorns diversos. Així doncs, un dels aspectes socioemocionals més importants és el desenvolupament de l'autoestima i la valoració que fan sobre si mateixos dins del grup d'iguals, que va adquirint cada cop més importància i influència. Així com fomentar amistats saludables per a prevenir dificultats emocionals i socials. Per tant, és de vital importància per a tractar conflictes dins l'aula (Martín, C. et. al. 2016). Aquest desenvolupament és important treballar-lo amb nens i nenes que passin per un moment de transició o estiguin en un moment complex de construcció del seu autoconcepte. Ja que és un dels moments més crítics de la construcció de la pròpia identitat dels individus.

4. Els colors i les imatges per comunicar i transmetre emocions i sentiments

El desenvolupament emocional en l'etapa de l'educació primària és possible gràcies a les adquisicions cognitives, lingüístiques i socials. L'aspecte més rellevant són els avenços en la regulació emocional. Tots els aspectes cognitius associats a les emocions, les creences i les expectatives sobre una situació, que milloren la capacitat per identificar, expressar i analitzar verbalment les emocions. Però, hi ha més mitjans pels quals identificar, expressar i transmetre les emocions. Aquests són els mitjans audiovisuals i plàstics. En el manual de *Psicologia del color*, escrit per l'Eva Heller (2008), hi ha una sèrie d'evidències i exemples sobre com els colors tenen la capacitat d'influir a les persones cognitivament (vegeu [taula 1](#)). A més a més també ofereix una classificació sobre els colors més i menys valorats (vegeu [taula 2 i 3](#)), que són de molta utilitat per a captar l'atenció i la motivació dels nens i nenes, que seran el públic del recurs, i els sentiments que volem transmetre amb les diferents il·lustracions i imatges.

5. El relat oral com a recurs d'aprenentatge

Des de l'escola es poden formar lectors crítics i no sols lectors alfabetitzats. Aquesta distinció és de gran importància. Una cosa és educar a l'escola per a alfabetitzar i una altra orientar des de l'escola per a saber llegir críticament els textos de la cultura (Valencia, F. J, 2008). Així doncs, el relat oral o la lectura han d'assumir-se com l'acte de comprendre i interpretar representacions, siguin de caràcter lingüístic o de qualsevol altra substància d'expressió. Es llegeixen pintures, fotografies, gestos, senyals, fórmules, equacions, etc.) D'aquesta manera, amb el relat d'històries podem no només atendre a aprenentatges formals, sinó que també fer que els nens i nenes s'identifiquin amb els personatges, que estableixin relacions sobre les pròpies experiències i la història i fer reflexionar i desenvolupar l'esperit crític dels alumnes a partir d'extreure conclusions.

5.6. Característiques específiques del material

El format i la mida del llibre il·lustrat s'ha pensat en 21'5 X 17'5 cm de forma rectangular. La coberta serà de tapa dura i impresa. A més, les pàgines del llibre tindran la mateixa forma i la seva mida serà de 21 X 17 cm. Les mides serien aquestes, ja que les il·lustracions del llibre han de ser perfectament visibles a la seva globalitat. La mida de la lletra ha de facilitar la lectura fàcil a causa de l'edat del públic al qual es dirigeix. A

més a més, la mesura del llibre en general, facilita la manipulació d'aquest per nens i nens de vuit anys endavant. D'altra banda, es crearà una guia d'orientació i ús del llibre i el material on s'especificaran cadascuna de les parts importants a treballar amb el material i com treballar-les. En aquesta guia d'orientació es podran trobar característiques específiques del llibre amb el seu material complementari i els continguts que es treballen amb el material; que significa cada il·lustració; com acompanyar les il·lustracions amb la narració i el material; com fer servir el material acompanyant-lo de la narració i les il·lustracions; propostes d'activitats per abans, durant i després de la lectura; com avaluar la proposta d'activitats. Per a veure i observar l'anteriorment mencionat, consultar el document *Guia d'orientació i ús de llibre il·lustrat i el material* annexat fora d'aquest document.

Pel que fa a les il·lustracions, han estat elaborades per la pròpia investigadora d'aquest projecte. A més, les il·lustracions són protagonitzades en gran part per animals diversos, ja que l'ús d'animals ha estat un recurs literari clàssic a la literatura infantil i juvenil. L'objectiu és fer servir aquest recurs per evitar el cànon literari i tractar la història des de la perspectiva de gènere que s'ha comentat en apartats anteriors en el present document. Existeixen molts llibres i contes que fan servir aquest recurs per a comunicar missatges i significats mitjançant contes i històries d'animals (vegeu [taula 4](#)).

Pel que fa al material complementari, aquest anirà dins d'una maleta de viatge. A més, es trobarà dins d'aquesta maleta de viatge tot el material manipulatiu extern al llibre per a poder manipular dins de l'ordre i les accions que succeeixen en la narració tals com: un mirall, unes ulleres i diverses transparències i desplegable entra d'altres (veure el document *Llibre i material complementari. Versió digital* annexat fora del present document). De la mateixa manera, es busca poder representar les dues possibles situacions de transició, anomenades *Female to Male (FtoM)* i *Male to Female (MtoF)*, perquè els nens i nenes no atribueixin la realitat de les persones trans a l'exclusivitat d'uns dels gèneres binaris que es representen a la societat i als rols de personatge literaris propis de la cultura. L'objectiu és que el llibre pugui situar al o la protagonista sense parar gaire atenció a si és un nen o nena que decideix transitar, sinó que es tracta d'un procés pel qual no s'especifica el gènere. L'important és que s'entenguin les formes no binàries i la diversitat de gènere mitjançant la utilització del llenguatge. Ja sigui de FtoM com de MtoF sense les formes masculines i femenines de paraules, noms, articles, etc.

6. Supervisió i avaluació de la proposta

En aquest apartat s'exposarà el mètode d'avaluació del llibre il·lustrat i del material complementari extern del llibre. Primerament, s'ha de mencionar que un dels instruments principals de l'avaluació serà l'observació sistemàtica de les diferents reaccions i comentaris del públic que rebrà la narració del llibre així com de la manipulació del material complementari. Malgrat això, és necessari el desenvolupament d'una rúbrica per fer el registre dels ítems més específics respecte als continguts d'ensenyament i aprenentatge, així com dels objectius mencionats anteriorment al llarg del document. L'objectiu general del projecte a desenvolupar és el de dissenyar i crear un material educatiu per tractar la diversitat de gènere a les aules de primària. A partir d'aquest objectiu general, es presenten els següents elements d'avaluació en quant a l'efectivitat de la proposta.

En primer lloc, s'oferirà un qüestionari per als i les alumnes. En aquest qüestionari es trobaran preguntes de caràcter reflexiu i personal pel que fa a sentiments, idees i opinions posteriors a la posada en pràctica del llibre i el material. Segons la resposta de l'alumnat, hi haurà unes puntuacions de l'1 al 5 i amb la recollida dels resultats del qüestionari s'elaborarà una gràfica. En aquesta gràfica es podrà observar de manera més visual l'efectivitat tant del llibre com del material complementari, així com de l'assoliment dels continguts generals i específics per part de l'alumnat. El qüestionari com la gràfica (simulada) es poden observar a l'apartat de taules a la [taula 5](#).

En segon lloc, es farà una rúbrica d'avaluació per a facilitar al mestre o la mestra la recollida d'informació en la posada en pràctica del material i del llibre il·lustrat. En aquesta rúbrica, hi hauran diversos apartats segons la part del material educatiu a avaluar. Primer, hi ha un apartat pertanyent al llibre en la seva globalitat. En aquest apartat es vol avaluar l'adequació a la temàtica i al context pel que fa a la història, les il·lustracions i la narració del llibre. En el següent apartat es troben els ítems a avaluar respecte al material complementari extern al llibre. El que s'avaluarà serà la utilitat contextual, la coherència del material respecte la temàtica i la seva manipulació respecte a l'edat del públic al qual es destina el material. Seguidament, s'avaluen les converses i reaccions de l'alumnat a

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

l'últim apartat de la rúbrica. Com ja s'ha comentat anteriorment, el principal mètode d'avaluació és l'observació, però sempre és positiu partir dels coneixements previs de l'alumnat a més de proporcionar espais de conversa posterior a la posada en pràctica del material i del llibre. D'aquesta manera es pot oferir temps per la reflexió crítica del que es fa i s'aprèn. Així doncs, en aquesta conversa s'avaluarà la participació i l'interès pel llibre i el material, la motivació de l'alumnat i el respecte pels i les altres, la integració i ús del vocabulari inclusiu i l'assoliment dels continguts d'ensenyament i aprenentatge pel que fa a la diversitat sexual.

D'altra banda, a cada apartat hi haurà un espai per fer anotacions de qualsevol situació o aspecte destacable que es trobi rellevant reflectir a la rúbrica. La rúbrica pel docent i la docent es troba a l'apartat de taules a la [taula 6](#).

Per últim, recordar que s'han de respectar totes i cadascuna de les opinions i creences que es presentin i s'expressin abans i posteriorment a la posada en pràctica del material dins la diversitat d'una aula. Quan parlem de diversitat, reconeixem que el món humà està constituït per persones i grups que tenen característiques socials, individuals, familiars, culturals, de gèneres i identitats diferents. Aquestes diferències es mostren en quant com es percep el món i l'entorn, als i les altres i nosaltres mateixos. A més de com ens relacionem amb uns i unes altres, en judicis que fem de les persones i situacions que ens envolten, etc. Per tant, és evident que potser hi haurà opinions diverses i diferents respecte a la temàtica del llibre, però sempre s'ha de fomentar l'expressió dins el respecte i la cura dels altres.

7. Conclusions

Les conclusions del present treball final de grau tenen com a finalitat fer un anàlisi dels objectius plantejats al començament del document i una reflexió crítica sobre el procés d'elaboració tant del treball com del recurs educatiu.

En primer lloc, l'objectiu general del projecte pel que fa al disseny i creació d'un material educatiu es va concretar en dissenyar i crear un recurs per tractar la diversitat de gènere a

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

les aules de primària. Aquest objectiu general ha estat assolit per l'autora del TFG, ja que s'ha creat un material educatiu per l'etapa mencionada i atenent als continguts relatius de la diversitat de gènere i acord amb l'edat del públic al qual es destina. A més a més, es considera que s'ha dut a terme la creació d'un recurs educatiu per a poder utilitzar-lo a l'aula i oferir una eina a famílies i professorat per a desenvolupar una consciència inclusiva, cap als nens i nenes que no se senten en pertinença amb el seu sexe biològic i desenvolupar una consciència de respecte i consideració cap a aquelles persones que es troben en transició.

En segon lloc, es van plantejar un seguit d'objectius específics per assolir l'objectiu general. Cada objectiu específic es va pensar dins de diverses fases o accions. Es va plantejar una primera fase on tindria lloc la base de recerca i conceptualització del recurs d'on va sorgir tota la informació sobre la temàtica que ens ocupa i la diagnosi de la necessitat de tractar el tema a les etapes de primària per la falta d'espais curriculars que tractin aquest tema. Pel que fa als objectius específics pertanyents en aquesta fase, es consideren assolits, ja que tant el contingut com el marc teòric del TFG justifiquen la creació del recurs educatiu pel que fa a la temàtica que tracta i s'ha fet una bona recerca i anàlisi de cada un dels conceptes mencionats. A la segona fase, es van establir les pautes per a la creació del recurs educatiu respecte el disseny del recurs i es va decidir fer un llibre il·lustrat amb un material complementari extern al llibre. Aquests objectius pertanyents a la del disseny del llibre, han estat assolits, ja que es considera que el llibre ha estat creat dins de l'objectiu d'informar sobre la temàtica i esdevenir una eina pel professorat. A més, en tot moment s'ha creat pensant en acompanyar als nens i nenes que es trobin en situació de transitar, incentivar a actituds positives i de respecte cap a la diversitat i evitar l'etiquetatge donant a conèixer les necessitats i drets de les persones transgènere. A la següent fase es van definir un seguit d'objectius respecte al desenvolupament d'una guia d'orientació sobre la utilització del llibre i el material. En aquesta fase, els objectius han estat assolits, ja que s'ha cercat la informació necessària per a crear-la, s'ha creat un material complementari al llibre i s'ha explicat en aquesta guia la seva funció i com fer ús dins les aules de primària. A més, també s'ha ideat un storyboard per a establir el contingut del llibre i planificar de manera més visual l'estructura del llibre. A la fase quatre respecte als objectius de crear una avaluació del

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

material i del llibre il·lustrat, aquests objectius es consideren assolits, ja que s'han creat unes eines d'avaluació de tot el recurs educatiu i aquest recurs compleix tots els objectius d'aprenentatge plantejats. Malgrat això, no ha estat possible testear l'efectivitat del material dins les aules de primària i aquest seria l'únic objectiu que no ha estat assolit a causa de falta de temps per a portar-lo a terme.

En tercer lloc, es vol fer una valoració final del material creat i què aporta d'innovador i de diferent a la comunitat educativa respecte al present projecte. Primerament, pel que fa a la temàtica escollida i pel contingut del llibre il·lustrat, és un projecte innovador pel fet que té origen en una necessitat concreta la qual es pot situar en la manca del tractament de la diversitat de gènere a les etapes de primària. A causa d'aquesta necessitat, es fa significativament essencial el desenvolupament de materials educatius que contemplin les diferents identitats sexuals i a més, que parteixi des d'un àmbit que assumeixi la necessitat d'impartir una educació sexual a les aules de primària com a base per a tractar aquesta diversitat. D'aquesta manera, entendre la diversitat de cossos, la diversitat sexual i la diversitat de gènere des d'una perspectiva global i educant en la sexualitat es podrà donar visibilitat a aquella part de l'alumnat que no s'identifiqui com a cisgènere i que experimenti una transició, construcció o canvi d'identitat de gènere. Així doncs, es considera que el projecte és una eina útil i innovadora per a la comunitat educativa. D'altra banda, el disseny gràfic del llibre ha estat pensat en la combinació de diferents estils i tècniques artístiques, ja que combina dibuix, fotografia, il·lustració i aquarel·la. Són tècniques artístiques combinades entre si, que estan cobrant molta popularitat en els dissenys de llibres i literatura infantil i juvenil i per això, per l'autora del TFG és un aspecte important a destacar. Anteriorment es menciona que la millor opció per a respondre i atendre a la diversitat de gènere és la d'escoltar amb més comprensió la manera en què les persones expressen qui són o de quina manera són. L'art és una de les formes més potents per expressar-se. I l'autora del TFG ha volgut expressar la necessitat de crear un material que esdevingui útil i de valor, les seves opinions i creences d'aquesta manera.

Per últim, la creació del treball final de grau i de la globalitat del projecte ha estat una experiència molt vivencial i satisfactòria. Ha permès a l'autora experimentar, expressar-

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

se, renovar-se, reinventar idees i aprendre conceptes que potser abans no coneixia. És a dir, l'ha fet créixer. El TFG ha estat l'eina tangible d'un aprenentatge progressiu de tot el procés de creació del projecte. Com a futura docent, l'autora desitja que les aules esdevinguin espais de confiança on parlar d'opinions, sentiments, emocions i pensaments amb llibertat i tenint cura pels i per les altres persones. Ja que, el llenguatge és una de les eines més poderoses de la humanitat. Canvia la ment, canvia actituds i canvia les persones. Un element essencial que es pot oferir a l'alumnat és un llenguatge respectiu i inclusiu, que no encadeni i que no empresoni les persones a l'hora de definir-se i expressar-se. Mitjançant la lectura de llibres i contes que facin servir aquesta eina, s'ofereix a l'alumnat un món sencer de llibertat i per això l'autora ha volgut crear aquest llibre. Només espera que algú li tregui tant de profit com ho ha pogut fer ella mateixa.

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Referències Bibliogràfiques

- Vázquez Ramil, R., & Porto Ucha, Ángel S. (2020). Temas transversales, ciudadanía y educación en valores: de la LOGSE (1990) a la LOMLOE (2020). *Innovación Educativa*, (30), 122-125. <https://doi.org/10.15304/ie.30.7092>
- Calvo, G. Picazo, M. (2016). La Diversidad de Género en la Escuela Pública y la exclusión que produce el binarismo. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, vol. 30, núm. 1, abril, 2016, p. 83.
- Taylor, C. (1985). *Human Agency and Language, Philosophical Papers I*. Cambridge University Press. (p. 97- 114).
- Butler, J. (2006). Al lado de uno mismo: en los límites de la autonomía sexual. En J. Butler, *Deshacer el Género* (pp.13-35). Paidós.
- Associació Chrysallis. <https://chrysallis.org.es>
- Gabo Caruso (2021) CoraJE. <https://www.gabocaruso.com/cora-work-in-progress>
- Mas Grau, J. (2017). “Del transexualismo a la disforia de género en el DSM. Cambios terminológicos, misma esencia patologizante”. *Revista Internacional de Sociología*, 75 (2): e059. doi: <http://dx.doi.org/10.3989/ris.2017.75.2.15.63>. (p.4)
- Marsal, C. (2011). Los principios de Yogyakarta: derechos humanos al servicio de la ideología de género. *Dikaion* [en línea]vol. 20, núm. 1, 119-130 [fecha de Consulta 5 de Abril de 2021]Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=72020030007>
- Ley 3/2007, de 15 de marzo, reguladora de la rectificación registral de la mención relativa al sexo de las personas. BOE, número 65, de 16 de marzo de 2007, pp. 11251 a 11253. <https://www.boe.es/eli/es/l/2007/03/15/3>
- 18 de diciembre de 1979. Asamblea General de las Naciones Unidas. *Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer*. Artículo 3
- Miralles-Cardona, C.; Cardona-Moltó, M.-C. y Chiner, E. (2020). La perspectiva de género en la formación inicial docente: estudio descriptivo de las percepciones del alumnado. *Educación XXI*, 23(2), 231-257, doi: 10.5944/educXXI.123899
- Gabaldón, S. (2020). *Infancia y Adolescencia Trans. Reflexiones éticas sobre su abordaje*. [Tesi doctoral, Universitat de Barcelona] Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona.

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/669691/SGF_TESIS.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Departament d'Ensenyament (2016). Desplegament de les competències bàsiques. Currículum educació primària.

Rosa, A; Garaizabal, C; Mas, J; Vega, S (2016). Informe de model d'acompanyament i assistència a persones trans a la ciutat de Barcelona. Àrea de Drets de Ciutadania, Participació i Transparència. Direcció de Feministes i LGTBI. Barcelona, abril de 2016.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjCoJHwM-TwAhVogf0HHUNsCxYQFjAAegQIAhAD&url=https%3A%2F%2Fajuntament.barcelona.cat%2Ffeminismes-lgtbi%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fdocumentacio%2Fp_4.2_lgtbi_informe_trans_cat.pdf&usg=AOvVaw1Z8kRIKAuPPv0VZIEBDE_g

Jiménez, A; Morgado, B; Motrico, E; Ortega, F; Sánchez,-Queija I; Mora-Merchán, J; Reina, M; Prados, M; Pertegal, M; Ridao, P; Alamillo, R; Sánchez, V (2016). *Manual de Psicología de la educación, Para docentes de educación Infantil y Primaria*. PIRÁMIDE.

Martín, C; Navarro, J.I (2016). *Psicología evolutiva en Educación Infantil y Primaria*. PIRÁMIDE.

Heller, E. (2008) *Psicología del color*. Edit. Gustavo Gili St., Barcelona.

Valencia, F. J. (2008). La formación de lectores críticos desde el aula. *Revista iberoamericana de educación*, núm. 46, (pp. 89-105).

Mínguez-López, X. (2016). La interculturalitat a la literatura infantil i juvenil catalana. *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, núm 61, (pp-61-89).

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Índex de taules

Taula 1: Influència cognitiva dels colors

Taula 2: Els colors més valorats

Taula 3: Els colors menys valorats

Taula 4: Llibres i contes amb animals com a recurs literari

Taula 5: Qüestionari alumnat i gràfica simulada de resultats

Taula 6: Rúbrica del docent i de la docent

Taula 1: Influència cognitiva dels colors.

Colors contraris i simbòlics. Extret de Eva Heller (2008). *Psicologia del color*. (pag. 33).

Colores psicológicamente contrarios	Contraste simbólico
ROJO-AZUL	Activo-pasivo Caliente-frio Alto-bajo Corporal-espiritual Masculino-femenino
ROJO-BLANCO	Fuerte-débil Lleno-vacío Pasional-insensible
AZUL-MARRÓN	Espiritual-terrenal Noble-innoble Ideal-real
AMARILLO-GRIS NARANJA-GRIS	Brillante-apagado Llamativo-discreto
NARANJA-BLANCO	Coloreado-incoloro Llamativo-moderado
VERDE-VIOLETA	Natural-artificial Realista-mágico
BLANCO-MARRÓN	Limpio-sucio Noble-innoble Diáfano-denso Listo-tonto
NEGRO-ROSA	Fuerte-débil Rudo-delicado Duro-blando Insensible-sensible Exacto-difuso Grande-pequeño Masculino-femenino
PLATA-AMARILLO	Frío-cálido Imperceptible-llamativo Metálico-inmaterial

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

DORADO-GRIS DORADO-MARRÓN	Puro-impuro Caro-barato Noble-cotidiano
--	---

Taula 2: Els colors més valorats. Extret de Eva Heller (2008). *Psicologia del color*. (pag. 3).

AZUL	45%
VERDE	15%
ROJO	12%
NEGRO	10%
AMARILLO	6%
VIOLETA	3%
NARANJA	3%
BLANCO	2%
ROSA	2%
MARRÓN	1%
ORO	1%

Taula 3: Els colors menys valorats. Extret de Eva Heller (2008). *Psicologia del color*. (pag. 3).

MARRÓN	20%
ROSA	17%
GRIS	14%
VIOLETA	10%
NARANJA	8%
AMARILLO	7%
NEGRO	7%
VERDE	7%
ROJO	4%
ORO	3%
PLATA	2%
BLANCA	1%
AZUL	1%

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Taula 4: Llibres i contes amb animals com a recurs literari.

Taules de classificació; Llibres multiculturals; Llibres interculturals; Extret de Mínguez-López, X. (2016). La interculturalitat a la literatura infantil i juvenil catalana. Caplletra. Revista Internacional de Filologia

Llibres multiculturals

1. Animals!	2. Terramolsa
3. L'escola secreta de Madame Dudú	4. Les veus protectores
5. El silenci del mariner	6. L'esclau del Mercadal
7. Kor de parallamps	8. De Nador a Vic
9. Al-Rhazes, el metge de la talaia	10. Ens barregem
11. Gent de pedra	12. El somni d'un cavallet de fusta
13. La mala bèstia	14. El darrer manuscrit
15. Un riu d'espigues	16. Història d'amor a Sarajevo
17. El misteri de les quatre punyalades	18. Matinada de llops
19. A l'altra banda del mirall	20. Sense cobertura
21. Jo, el desconegut	22. Història d'En Robert
23. El manuscrit de les bèsties	24. El mapa del tresor
25. Un petó de mandarina	26. Quan tot comença

Llibres interculturals

1. El bon somni	2. Els colors de la memòria
3. Operació Tarrubi	4. L'esclau del Mercadal
5. Animals!	6. De Nador a Vic
7. L'escola secreta de Madame Dudú	8. Ens barregem
9. El silenci del mariner	10. El mur i el dragó
11. Sense cobertura	12. Vull una corona
13. Un haikú per a l'Àlicia	14. Volem que tornin les vaques boges
15. L'aposta	16. El capità i el gos orgullós
17. Bon profit! Mic i Mica	18. L'herència
19. Menú d'astronauta	20. El somni d'un cavallet de fusta

21. Les petites (i grans) emocions de la vida	22. Les costures del món
23. Al-Rhazes, el metge de la talaia	24. Mei-Mei vol ser rei
25. Gent de pedra	26. El darrer manuscrit
27. El rei dels senglars	28. Un riu d'espigues
29. A l'altra banda del mirall	30. Ferum de silenci
31. El justícia	32. Història d'amor a Sarajevo
33. Els llops de la lluna roja	34. Jo, el desconegut
35. La mala bèstia	36. Jo Tirant, tu Carmesina
37. Nas de barraca	38. Iosa i les grues
39. L'Andreu i el mirall de les ganyotes	40. La meua família i altres monstres
41. El mapa del tresor	42. Un petó de mandarina
43. Aristòtil entre escombraries	44. Aiguablava
45. Terramolsa	46. Els caçadors del sol
47. Les veus protectores	48. El desert de gel
49. El silenci de Marc	50. El tresor dels maquis
51. Història d'un cap tallat	52. Quan tot comença
53. De Satanasset a Aletes de vellut	

Taula 5: Qüestionari alumnat i gràfica simulada de resultats

Qüestionari pels alumnes i les alumnes					
Que he après?					
Marca amb una X dins el que creguis més correcte segons la teva opinió	 No estic gens d'acord	 No estic d'acord	 Neutre	 Estic d'acord	 Estic molt d'acord!
He après moltes coses que no sabia sobre nens i nenes					

He entès el que significa ser un nen o nena transgènere					
Una persona transgènere pot ser tant un nen com una nena					
El llibre m'ha agradat molt i he entès tot el que explica					
El material de la motxilla viatgera m'ha agradat molt i ha fet que m'agradés més el llibre					
Com m'he sentit?					
Marca amb una X dins el que creguis més correcte segons la teva opinió	 No estic gens d'acord	 No estic d'acord	 Neutre	 Estic d'acord	 Estic molt d'acord!
M'he sentit molt bé sentint o llegint el llibre					
M'he sentit malament perquè no m'ha agradat la història del llibre					
M'he sentit identificat amb el/la protagonista del llibre					

M'he sentit malament perquè les meves idees o opinions no han estat enteses per algun/a o alguns/es dels meus companys/es					
M'ha agradat molt aquest llibre i el material de la maleta de viatge i ho recomanaré als meus amics i amigues					
Per pensar					
Marca amb una X dins el que creguis més correcte segons la teva opinió	 No estic gens d'acord	 No estic d'acord	 Neutre	 Estic d'acord	 Estic molt d'acord!
Si un amic o amiga ens digués que es vol canviar de gènere, és a dir una noia ser un noi o un noi ser una noia, deixaria de ser amic o amiga seu/seva					
Si un amic o amiga ens digués que es vol canviar de gènere, és a dir una noia ser un noi o un noi ser una noia, li diria que no passa					

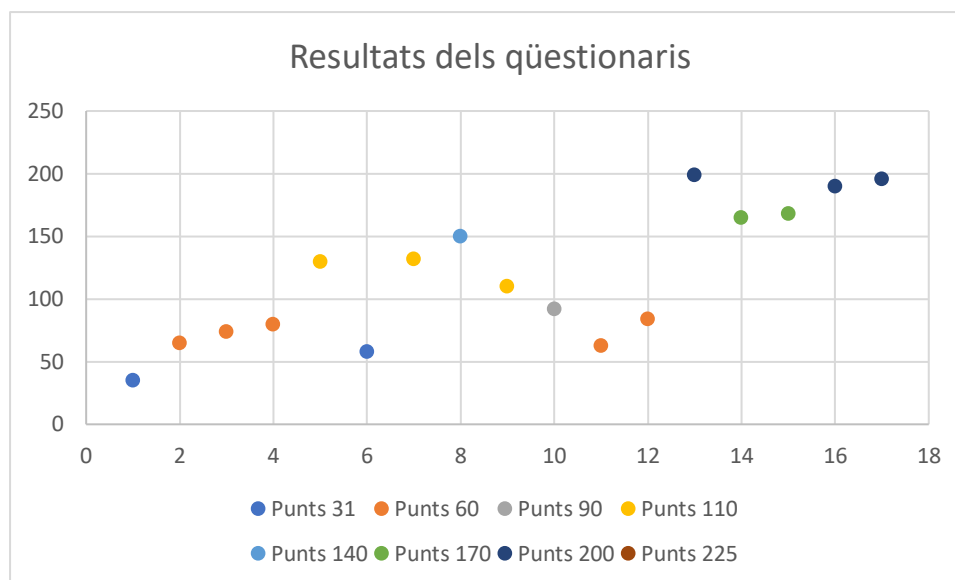
res i que serem amics i amigues com sempre					
Crec que les persones transsexuals no tenen res de dolent i que un nen o nena transsexual és igual que jo o qualsevol altre					
Penso que un noi o una noia transsexuals no tenen res de dolent, però a casa no veurien bé que fóssim amics o amigues					
Penso que ser un noi o una noia transsexuals és dolent i no seria amic o amiga d'ell o d'ella					
TOTAL *aquesta puntuació és per l'elaboració de la gràfica de resultats					

* Les puntuacions dels qüestionaris aniran de l'1 (no estic gens d'acord) al 5 (estic molt d'acord!) per resposta i categoria. Les puntuacions poden oscil·lar entre un mínim de 31 punts i un màxim de 225 punts. Segons això, es poden catalogar en 3 possibles resultats segons les mitjanes dels qüestionaris:

- Puntuació baixa (percepció negativa de la transsexualitat) 31 a 59 punts.
- Puntuació mig-alta (percepció mig-bona de la transsexualitat) 60 a 164 punts.

- Puntuació alta (percepció positiva de la transsexualitat) de 165 a 225 punts.

Gràfica dels resultats (simulada)

*La gràfica es faria segons la puntuació dels qüestionaris dins un grup de 17 alumnes. S'ha fet la gràfica simulada de dos qüestionaris amb puntuació baixa (percepció negativa de la transsexualitat), deu qüestionaris amb puntuació mig-alta (percepció mig-bona de la transsexualitat) i cinc qüestionaris amb puntuació alta (percepció positiva de la transsexualitat).

Taula 6: Rúbrica del docent i de la docent

Rúbrica del docent i la docent				
Llibre il·lustrat				
Ítem a avaluar	Poc (1 punt)	Bé (2 punts)	Molt bé (3 punts)	Observacions
Història	La història no s'entén per part del grup	La història s'entén, però hi ha conceptes	La història s'entén perfectament, així com el	

		que no queden clars	missatge que vol transmetre	
Il·lustracions	No es troba gaire relació amb les il·lustracions i el moment o situació que es narra al llibre, o amb la temàtica en general	Les il·lustracions tenen relació amb el que es narra i amb la temàtica del llibre	Les il·lustracions refleixen totalment el missatge que es vol tractar tant en la narració com en la temàtica global del llibre	
Narració del llibre	De vegades la narració no té gaire sentit i es perd el fil narratiu de la història	La narració és clara i entenedora per l'edat i per la temàtica	La narració és clara i entenedora. A més, es veu clarament el sentit global de la temàtica respecte a la transsexualitat	
Adequació a la temàtica	De vegades no es troba relació amb la transsexualitat i allò vivència una persona transsexual	Es troba relació amb la transsexualitat, però no ho fa respecte a la realitat d'una persona transsexual	Es troba relació amb la transsexualitat i amb allò que vivència una persona transsexual i ho fa d'una manera positiva i narrativa	
Adequació al context	De vegades es troba una falta d'adaptabilitat	És adequat al context el qual	És adequat al context el qual es posa en	

	al context el qual es fa servir el llibre	es posa en pràctica el llibre	pràctica el llibre i a l'edat del públic que rep la posada en pràctica del llibre	
Material complementari extern al llibre				
<u>Ítem a avaluar</u>	Poc (1 punt)	Bé (2 punts)	Molt bé (3 punts)	<u>Observacions</u>
Significativitat del material amb la història	No es troba gaire significativitat del material amb la història	Sí que es troba significativitat respecte a la història, però no amb temàtica	Sí que es troba significativitat tant amb la història com amb la temàtica del llibre	
Ús del material	De vegades el material no dóna lloc per fer un bon ús amb el llibre	El material dóna lloc a fer un bon ús amb el llibre perquè és fàcil de fer servir	El material és fàcil de fer servir i completa la història i el significat de la temàtica	
Utilitat contextual del material	De vegades es troba a faltar utilitat contextual respecte alguns materials per a complementar el missatge del llibre	El material és útil respecte el context de la història del llibre	El material és útil respecte el context de la història i el significat de la temàtica i completa el significat global del llibre	
Coherència del material respecte la	Es troba falta de coherència en alguns materials	Es troba coherent la globalitat del	Es troba coherent la globalitat del	

temàtica del llibre	respecte la història del llibre	material respecte la història del llibre però no amb la temàtica	material respecte la història i amb la temàtica	
Manipulació del material	Alguns materials són poc manipulatius per nens i nenes	El material és molt manipulatiu per nens i nenes	El material és molt manipulatiu, dinàmic i molt senzill d'utilitzar per nens i nenes	
Converses, actituds i reaccions de l'alumnat				
<u>Ítem a avaluar</u>	Poc (1 punt)	Bé (2 punts)	Molt bé (3 punts)	<u>Observacions</u>
Participació i interès pel llibre i el material	En general l'alumnat participa, però no mostra gaire interès pel llibre i/o pel material	En general l'alumnat participa i mostra interès pel llibre, però no pel material o mostra interès pel material, però no pel llibre	En general l'alumnat participa i mostra interès pel llibre i pel material en la seva globalitat	
Motivació	En general, l'alumnat no mostra gaire motivació per la història ni per la temàtica del llibre	En general, l'alumnat mostra motivació per la història, però no per la temàtica del llibre	En general, l'alumnat mostra motivació per la història i per la temàtica del llibre i es mostra	

			amb interès per a saber més sobre el que es narra	
Respecte	De vegades no es respecten opinions o creences dins el grup d'alumnes	Hi ha algunes opinions o creences que es respecten, però que porten a discussions o malentesos	Es respecten totes les opinions i idees que s'aporten dins del grup i el clima d'aula és positiu	
Integració i ús de vocabulari inclusiu	Gairebé no s'ha integrat el vocabulari que es desitja	S'ha integrat alguna paraula o manera d'expressar-se, però sense especificar el masculí i el femení	En tot moment s'ha fet servir una manera d'expressió i s'ha fet ús de les dues formes de les paraules masculines i femenines	
Assoliment del contingut d'ensenyament i aprenentatge respecte la diversitat sexual	En general, l'alumnat no ha après gaire sobre la diversitat sexual a causa de la narració	En general, l'alumnat ha après alguna cosa important sobre la diversitat sexual a causa de la narració o l'activitat de conversa posterior a la posada en pràctica del material	En general, l'alumnat ha pogut aprendre coses sobre la diversitat sexual gràcies a activitats prèvies, durant i posterior de la posada en practica del material educatiu	

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Índex d'Annexos

Annex 1: Storyboard

Annex 2: Guió del llibre escrit

Annex 1: Storyboard

Pàgina del llibre	Etapas de la transició	Text literari	Il·lustració	Material Complementari (Justificació)
Pàgina 1	Introducció (primers indicis)	El viaje empieza con un espejo. Un espejo que perdió su reflejo.	Mirall sense reflex	Mirall amb i sense reflex. El mirall representa un dels primers símptomes que presenten les persones transsexuals abans de passar per les etapes de la transició de gènere. Aquesta és quan es miren al mirall i no es correspon la imatge amb la seva identitat sexual.
Pàgina 2		Puede que haya decidido irse de viaje. - <i>¿Dónde podría estar?</i> -.	Cara interrogant (protagonista)	
Pàgina 3		De repente el espejo cambió y abrió sus puertas para acoger a cualquier viajero rezagado.	Mirall amb brillantor	
Pàgines 4 i 5		En todas direcciones había pequeños trozos de cristal que brillaban dando saltos de colores. De esos cristales de colores empezó a aparecer nieve.	Petits trossos de vidre brillant amb colors (il·lustració a doble pàgina)	
Pàgina 6	Etapas 1 Autenticació	Todo era tan blanco que ni tan solo pudo ver el animal que	Fons nevat amb neu	Ulleres vermelles (filtres de colors) Simbolitza el començament de la

		habitaba en ese lugar.		identificació sexual (identificar reflexos).
Pàgina 7		No vió al oso y tampoco sus gafas. Cuando se acercó, vió que las gafas eran rojas con topos amarillos.	Ós sota la neu	La primera etapa per les que les persones transsexuals comencen a discernir del sexe biològic.
Pàgina 8		Gracias a esas gafas, el oso podía ver a través de la nieve - <i>¿Cómo has llegado hasta aquí?</i> - Le preguntó.	Cara de l'ós amb les ulleres	
Pàgina 9		<i>-Ando buscando un reflejo perdido. Se ha ido sin más, sin avisar-</i> .	Cara (protagonista) amb neu	
Pàgina 10		<i>-¡Te ayudaré!</i> - dijo el oso.- <i>Te regalo mis gafas para que puedas encontrarlo. A mi me ayudan a reconocer a la gente que viene a visitarme. Espero que encuentres lo</i>	Cara de l'ós sense ulleres	

		<i>que estas buscando-.</i>		
Pàgina 11		Las gafas pasaron a formar parte del viaje y se convirtieron en una herramienta para identificar reflejos.	Cara (protagonista) amb ulleres	
Pàgina 12		El viaje continuó y bajo la nieve apareció un mar helado.	Paisatge nevat i mar gelat	Perruca d'algues: activitat de Transit de la motxilla.
Pàgina 13		El hielo se convirtió en agua y esa agua pasó a ser el océano más grande que se haya visto nunca.	Paisatge de l'oceà	Tal i com explica la Rosa Almirall, una de les sessions que duen a terme a Transit és el de omplir una motxilla per fer un viatge. En aquesta motxilla han
Pàgina 14		En ese océano había algas y plantas marinas que señalaban el escondite de un animal enorme.	Cara (protagonista) entre les algues	de posar tot el que vulguin portar (roba, perruques, sabates, etc.). Aquestes coses les troben a la sala on es fa l'activitat i solen
Pàgina 15		El animal enorme era una ballena que nadaba felizmente por el fondo marino. Paseaba por todo el océano como una ola transitoria	Dibuix de la balena	oferir vestits, faldilles, camises, etc., i el nen o nena escull el que es voldria posar. Un cop han fet el "viatge" es canvien la roba i se'ls-hi pregunta si voldrien vestir així sempre. (la

		que hacia bailar las algas al pasar.		respuesta sol ser afirmativa)
Pàgina 16		Continuó su camino tranquilamente sin poder saber si llevaba poco o mucho trayecto. Pero deja su escondite con una sonrisa tan grande como el océano.	Cara (protagonista) entre les algues dins la llar de la balena	
Pàgina 17		- <i>¿Y ahora dónde tengo que ir?</i> - Dijo en voz baja. - <i>Necesito ayuda para poder continuar con mi viaje-</i> .	Fons d'aigua	Ones daurades despleables amb missatges per llegir (10). Curiositats i característiques del mar amb doble sentit
Pàgina 18		Quien mejor conocía ese camino era la tortuga. Pues sabía muy bien como salir del océano.	Dibuix de la tortuga marina	1. Nadie puede decirle al océano como de grande puede llegar a ser
Pàgina 19		Gracias a la tortuga el viaje pudo continuar. Pues había mucho que	Cara (protagonista amb ones de mar)	2. Los océanos ocupan la mayor parte de la superficie de nuestro planeta 3. El color del agua del

		encontrar y muchos lugares por visitar.		océano es un REFLEJO del cielo y por eso es azul
Pàgines 20 i 21		La salida se encontraba en la parte más cálida del océano. <i>-¡El océano- exclamó y siguió- brilla con mucha más intensidad aquí!-</i> Es aquí entonces, la mitad de nuestro viaje.	Ones del mar (doble pàgina)	4. Nadie le dice al océano como de azul ser 5. El animal más grande que habita el océano aparece en este libro 6. Hay 6 océanos en nuestro planeta que forman parte del Océano Mundial 7. Los océanos son fundamentales para la vida en la Tierra 8. El océano es un misterio, pues realmente aún quedan muchas cosas por descubrir de sus profundidades.

				<p>9. El océano esta en constante CAMBIO</p> <p>10. Su horizonte parece no tener fin</p>
Pàgina 22	Etapa 2 Autoacceptació	A partir de aquí, queda mucho menos camino por andar.	Paisatge de la sabana	Adhèsius d'estrelles per pàgines 26 i 27 (mapa d'estels)
Pàgina 23		La sabana, aunque puede parecer un lugar seco y caluroso, dejó que la tierra rojiza marcara el camino a seguir con pequeñas flores rojas.	Cara (protagonista) amagada a les flors	
Pàgina 24		La sabana, era el hogar de una leona cansada de cazar. Pues buscaba un rincón donde descansar bajo el sol. - ¡Y que cace otro! – exclamó.	Dibuix lleona amb flors	
Pàgina 25		A veces, deseamos algo con tanta fuerza que no podemos evitar hacerlo. Debemos ser	Cara (protagonista) amb flors al cap	

		felices y hacer aquello que nos gusta hacer.		
Pàgines 26 i 27		Llegó la noche a la sabana y con la oscuridad llegó la visita de pequeñas estrellas. Había tantas estrellas en el cielo que ni se podían contar. Pero sí que podían ser el mapa que nos ayudaría a continuar por la mañana.	Nit estelada amb lluna y estels per enganxar	
Pàgina 28	Etap 3 Visibilització social (Desenllaç)	Con la llegada del sol aparecieron las primeras hojas de un árbol seco y solitario.	Fons de nit estelada a la sabana amb arbre	Transparència a la pàgina 29. (línies de colors sobre la zebra
Pàgina 29		De entre las hojas apareció una cebra, que un buen día se cansó de sus rayas negras. Pues desde entonces decidió que serian de todos los colores.	Dibuix de la zebra amb/sense línies negres i de colors (transparència)	

Pàgines 30 i 31		Y es que, en ocasiones, debemos mostrarnos al mundo tal y como sentimos que debemos ser.	Fons de lianes i plantes (doble pàgina)	
Pàgina 32		De repente, el sol se escondió tras unas altas y majestuosas plantas de bambú.	Fons de plantes de bambú	Mirall amb i sense reflex
Pàgina 33		Del bambú se alimentaba el animal más sabio de ese lugar. Y era quien sabia dónde acababa el viaje.	Canyes de bambú amb protagonista	
Pàgines 34 i 35		El panda, le preguntó: - ¿Ya has encontrado lo que buscas? - El viaje se acaba y el reflejo no aparece	Dibuix panda amb flors i plantes	
Pàgina 36 i 37		¿Cómo puede ser? -, se preguntó.	Mirall amb brillantor i vidres de colors	
		El panda que era muy sabio dijo que el reflejo había estado		

		siempre en el mismo lugar, solo que no podíamos verlo.		
Pàgina 38		Pues el reflejo no se había ido, solo había decidido esconderse.	Protagonista amb el cabell llarg dins d'un marc amb colors de la bandera transgènere	
Pàgina 39		Pues a veces, solo debemos encontrar la manera de ver reflejado aquello que sentimos en el corazón y en la cabeza.	Protagonista amb el cabell curt dins d'un marc amb colors de la bandera transgènere i tots els animals	

Annex 2: Guió del llibre escrit

El viaje

El viaje empieza con un espejo. Un espejo que perdió su reflejo.

Puede que haya decidido irse de viaje.

- *¿Dónde podría estar?* -

De repente el espejo cambió y abrió sus puertas para acoger a cualquier viajero rezagado.

En todas direcciones había pequeños trozos de cristal que brillaban dando saltos de colores.

De esos cristales de colores empezó a aparecer nieve.

Todo era tan blanco que ni tan solo pudo ver el animal que habitaba en ese lugar.

No vio al oso y tampoco sus gafas.

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

Cuando se acercó, vio que las gafas eran rojas con topos amarillos.

Gracias a esas gafas, el oso podía ver a través de la nieve.

- *¿Cómo has llegado hasta aquí?* - Le pregunto.

Ando buscando un reflejo perdido. Se ha ido sin más, sin avisar.

¡Te ayudaré! - dijo el oso. *-Y te regalo mis gafas para que puedas encontrarlo. A mí me ayudan a reconocer a la gente que viene a visitarme. Espero que encuentres lo que estas buscando.* -

Las gafas pasaron a formar parte del viaje y se convirtieron en una herramienta para identificar reflejos.

El viaje continuó y bajo la nieve apareció un mar helado.

El hielo se convirtió en agua y esa agua pasó a ser el océano más grande que se haya visto nunca.

En ese océano había algas y plantas marinas que señalaban el escondite de un animal enorme.

El animal enorme era una ballena que nadaba felizmente por el fondo marino. Paseaba por todo el océano como una ola transitoria que hacía bailar las algas al pasar.

Continuó su camino tranquilamente sin poder saber si llevaba poco o mucho trayecto.

Pero deja su escondite con una sonrisa tan grande como el océano.

- *¿Y ahora dónde tengo que ir?* - Dijo en voz baja. *-Necesito ayuda para poder continuar con mi viaje-*.

Quien mejor conocía ese camino era la tortuga. Pues sabía perfectamente como salir del océano.

Gracias a la tortuga el viaje pudo continuar. Pues había mucho que encontrar y muchos lugares por visitar.

La salida se encontraba en la parte más cálida del océano.

- *¡El océano!* - exclamó y siguió- *brilla con mucha más intensidad aquí!* -

Es aquí entonces, la mitad de nuestro viaje.

A partir de aquí, queda mucho menos camino por andar.

La sabana, aunque puede parecer un lugar seco y caluroso, dejo que la tierra rojiza marcara el camino a seguir con pequeñas flores rojas.

La sabana, era el hogar de una leona cansada de cazar. Pues buscaba un rincón donde descansar bajo el sol. - *¡Y que cace otro!* – exclamó.

Sandra Cabrerizo Sánchez. Treball Final de Grau.

Diversitat de Gènere i Infància Trans. Disseny d'un recurs per les etapes de primària.

Universitat de Barcelona.

A veces, deseamos algo con tanta fuerza que no podemos evitar hacerlo. Debemos ser felices y hacer aquello que nos gusta hacer.

Llegó la noche a la sabana y con la oscuridad llegó la visita de pequeñas estrellas.

Había tantas estrellas en el cielo que ni se podían contar. Pero sí que podían ser el mapa que nos ayudaría a continuar por la mañana.

Con la llegada del sol aparecieron las primeras hojas de un árbol seco y solitario.

De entre las hojas apareció una cebra, que un buen día se cansó de sus rayas negras. Pues desde entonces decidió que serían de todos los colores.

Y es que, en ocasiones, debemos mostrarnos al mundo tal y como sentimos que debemos ser.

De repente, el sol se escondió tras unas altas y majestuosas plantas de bambú.

Del bambú se alimentaba el animal más sabio de ese lugar. Y era quien sabía dónde acababa el viaje.

El panda, le preguntó: - ¿Ya has encontrado lo que buscas? -

El viaje se acaba y el reflejo no aparece - ¿Cómo puede ser? -, se preguntó.

El panda que era muy sabio dijo que el reflejo había estado siempre en el mismo lugar, solo que no podíamos verlo.

Pues el reflejo no se había ido, solo había decidido esconderse.

Pues a veces, solo debemos encontrar la manera de ver reflejado aquello que sentimos en el corazón y en la cabeza.